

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 30.01.19

Dette dokumentets nettsadresse (URL) er:

<https://www.litteraturogmedieleksikon.no/cm4all/uproc.php/0/katalog.pdf>

Katalog

En katalog er en oversikt over tekster eller gjenstander som har noe felles, og som listes opp og/eller presenteres i katalogen. Noen kataloger skal primært hjelpe oss til å finne fram til hvor bestemte tekster eller gjenstander befinner seg (f.eks. bokkataloger, utstillingskataloger, museums kataloger), mens andre kataloger brukes primært for å presentere varer som er til salgs (møbelkataloger, auksjonskataloger, myntkataloger, frimerkekataloger, antikvariatskataloger osv., alle typer reklamekataloger). Kataloger bør være lette å finne fram i, men kan være strukturert etter ulike prinsipper.

Hovedhensiktene med en katalog er å gi en leser/bruker mulighet til å identifisere, utforske/navigere, finne, velge og få tilgang til noe. Bruken av katalogen munner ofte ut i en direkte handling, f.eks. en anskaffelse.

Official descriptive and illustrated catalogue of the Great exhibition of the works of industry of all nations var en bok/katalog som ble publisert til verdensutstillingen i London i 1851 (Boden og Müller 2009 s. 89).

En av de første katalogene over trykte bøker til salgs hos en trykker, ble utgitt i Venezia i 1498 av italieneren Aldus Manutius. Utover i renessansen ble bøkene i slike kataloger ordnet etter både format og etter innhold (profane tekster på gresk; hellige tekster på latin; filosofi; grammatikk; retorikk; historie; diktning osv.), og prisene var tydelig avmerket. Bøkene av en forfatter kunne være til salgs samlet eller hver bok for seg (Barbier 2007 s. 120).

En bibliotekskatalog er en liste/oversikt (fullstendig eller ikke) over bøkene i en ordnet boksamling, klassifisert etter et kjent system som gjør det mulig å gjenfinne en bok i samlingen (Derolez 1979 s. 15). De første trykte franske bibliotekskatalogene kom i 1739, og foregangsmannen var Jean-Paul Bignon ved det kongelige franske bibliotek, med ca. 140.000 bøker i de fem avdelingene han var sjef for (Barbier 2007 s. 173).

“A library catalogue is a comprehensive, organized list of a library's contents: It refers to maps, periodical archives, artwork, computer files, microfilm, and, of

course, books. Library catalogues are limited to a particular library or a single group of libraries, but nearly all library catalogues today share the same basic search features and organization. After the advent of online catalogues in the '70s, physical card catalogues became nearly obsolete, but some libraries retain their card catalogues for decorative or commemorative purposes. [...] In the 1920s, Melville Dewey developed the Dewey Decimal Classification system of library cataloguing, and by the end of the 1930s, his numerical system was implemented in almost every library in America.” (J. C. Tolentino i http://www.ehow.com/about_5098670_library-catalogue.html; lesedato 22.08.13)

“In 1876, Charles Cutter defined the goals of a bibliographic catalogue in his Rules for a Printed Dictionary Catalog. He stated that a person should be able to find a book knowing either the author, title, or subject; that the catalogue should show the user all books that a library owns by any given author, subject, or type of literature; and that it should be useful in guiding the user's choices regarding a book's edition and character. Cutter's goals have remained relevant up until the present day, although several groups have made updates. The latest definition of a catalogue's function comes from the Functional Requirements for Bibliographic Records, which states that a catalogue should enable four tasks: find, identify, select and obtain. [...] In the late 1960s, the Library of Congress created a catalogue format called Machine-Readable Cataloguing (MARC), which allowed for quicker processing of bibliographic records; that development led to Online Public Access Catalogues (OPACs), which were considerably cheaper to maintain than physical catalogues and were thus quickly adopted by most libraries. Today, online card catalogues feature dynamic, complex search functions; they can spell-check a user's mistakes, facilitate partial searches, and link variants of the same title or author names.” (J. C. Tolentino i http://www.ehow.com/about_5098670_library-catalogue.html; lesedato 22.08.13)

“[B]ibliotekfaget består av alle de kunnskaper man trenger for å forvalte en større boksamling. Brukeren i sentrum, sa bibliotekarene. Men faglig sett var det katalogen som sto i sentrum. Katalogen var institusjonens kjerneteknologi. Katalogkunnskapen var profesjonens adelsmerke. Den klassiske kortkatalogen var et svar på masseproduksjonen av bøker. Den gjorde det mulig å håndtere samlinger som var hundre ganger større enn på biblioteket i Alexandria. Bibliotekene ble like avhengige av katalogen som vi nå er av datasystemene. I bibliotekenes faglige hierarki sto katalogekspertene høyest. I 1960 var kunnskap om kortkataloger en selvsagt del av bibliotekfaget. Når det gjaldt kataloger, var bibliotekarene de eneste tekniske eksperter. [...] En katalog er en fortegnelse over likeartede gjenstander. Alle typer objekter kan i og for seg inngå i en katalog – vi har adressekataloger og utstillingskataloger, auksjonskataloger og IKEA-kataloger, frimerkekataloger og skipsregistre. Kataloger fungerer som kart i en verden av gjenstander. De er orienterings-, lokaliserings- og gjenfinningsverktøy.” (Tord Høivik i *Bibliotekforum* nr. 5 i 2007 s. 24-25)

Biblioteket i Alexandria i antikken inneholdt minst en halv million bokruller, men ett verk var ofte fordelt på fra to til tretti ruller. Bibliotekets katalog bestod av 120 ruller (Chartier 1997 s. 119). At katalogene var i ruller gjorde rask gjenfinning vanskelig.

En av de mest omfattende katalogene på 1700-tallet var over bildene til den franske billedkunstneren/gravøren Sébastien Leclerc. Katalogen ble lagd av Charles Antoine Jombert og var på over 750 sider. I tillegg til oversikten over Leclercs kunst, år for år fra 1650, inneholdt boka en biografisk tekst om kunstneren (Barbier 2007 s. 230). British Librarys *siste* trykte bokkatalog ble til i 1973. Den inneholdt 18 millioner titler og fylte 366 store bind, hvert bind på 500 sider (Zimmer 2000 s. 94).

Noen trykte kataloger utgis i enorme opplag. “IKEA-katalogen: Utkom første gang i Sverige i 1951, på norsk i 1963. Var på 52 sider, opplag 250 000. Den norske 2010-katalogen er trykket i 1,75 millioner eksemplarer, teller 374 sider og distribueres til 310 kommuner. På verdensbasis er opplaget 198 millioner, fordelt på 54 utgaver og 28 språk – verdens største trykksak.” (*Aftenposten* 7. august 2009 s. 8)

“Montgomery Ward & Company, once the greatest American retailer and the pioneer of many sales practices that became widely accepted, said yesterday [gjelder år 2000] that it would go out of business after 128 years. [...] In 1872 Aaron Montgomery Ward, a traveling dry goods salesman, started selling to farmers by mail through a one-page catalog list. By inventing the general merchandise mail-order catalog, Mr. Ward could keep prices low through bypassing the middlemen, like small-town shopkeepers and itinerant salesmen. Sears was not founded until 14 years later and its catalog came years later still. In 1875 Mr. Ward pioneered another practice now taken for granted – “satisfaction guaranteed or your money back.” A decade later, Ward’s book was 240 pages and the shopper’s bible for America’s rural folk. The company went public in 1919 and began opening its own stores in the next decade.” (<http://www.nytimes.com/2000/12/29/business/montgomery-ward-to-close-its-doors.html>; lesedato 11.04.16)

“Få årlige reklamekataloger blir studert med så stor iver og entusiasme som Napp og Nytt, og nå er 2015-utgaven ute, endelig. Når den kommer i rette hender, er uttrykket nærlesning ingen overdrivelse. Skjønt lesning, det er mest bilder på glanset papir av sneller, stenger og sluker, med knappe beskrivelser. De samme ikoniske produktene vises frem år etter år. Det er ikke nyhetens interesse denne katalogen vekker, den appellerer til den modne gjenkjennelsens dype og varige gleder. Katalogen skaper den bekreftende tilfredsstillelsen for dem som allerede har skaffet seg det ettertraktede objektet, eller gir næring til årelange, velpleide ønskedrømmer om en gang å kunne få en stang eller snelle med dette sagnomsuste varemerket. [...] De legendariske, røde snellene fra utgiveren av Napp og Nytt, ABU Garcia, har vært så å si uforandret i femti år [...] I katalogen presenteres først

snellene, deretter stengene, så sener og sluker. Katalogen henvender seg til individualister, som setter sammen fiskeutstyret sitt selv, etter årelang erfaring og for det bestemte fisket de setter størst pris på. [...] Polske arbeidere fisker ikke i fritiden for å bli norske, men for matauk og moro skyld. En som heller ikke hadde trengt å fiske for å bli svensk, er Zlatan Ibrahimovic, men i Napp og Nytt 2015 er det en artikkel om Zlatan med tittelen “Ballmagiker og gjeddefantast”. (Espen Sjøbye i *Morgenbladet* 17. – 23. april 2015 s. 51)

I Norge har det blitt utgitt e-postkataloger: “I 1993 hadde flere hundre nordmenn skaffet seg e-post, de fleste via de europeiske televerkenes supre x.400-standard i stedet for gjennom det langt mindre løfterike Internettet. Men hvordan kunne en stakkar orientere seg i dette nye landskapet og finne ut hvem som kunne nås hvor? Televerket og Posten visste svar: På samme måte som vi fant hverandres telefonnummer, selvfølgelig: Via en trykket katalog! Allerede det året hadde antallet oppføringer økt fra noen hundre til flere tusen, og i den tredje og siste utgaven, for 1995/96, finner vi 25.000 e-postadresser i en prestisjetrykksak som solgte for 75 kroner. Og ikke ble noen dundrende suksess. For nå var x.400-standard for alvor truet av Internett-baserte adresser. [...] tiden for noe så unaturlig som trykte e-postkataloger var forbi. For godt, får man anta. Med mindre noen kjenner seg fristet til å kutte ned noen skoger og samle anslagsvis fem millioner norske e-postadresser i en katalog som vil være utdatert lenge før den kommer ut.” (*A-magasinet* 8. mai 2009 s. 52)

Rundt år 2000 inneholdt internettsida *Yahoo!* ikke en søkemaskin, men en temakatalog. Omtrent 1600 medarbeidere over hele verden vurderte nettsider som deres agenter fant eller nettsider med adresser som ble sendt direkte til dem av brukere. De 1600 personene ordnet deretter nettsidene i temakategorier (Zimmer 2000 s. 259). Resultatet ble en oversikt over og guide til gode nettsted.

“I år utgis den siste telefonkatalogen [på papir]. Den første ble trykket som et vedlegg til *Morgenbladet* i 1880. [...] Den første katalogen, som bare var ett ark og inneholdt 169 navn, er faktisk ikke å oppdrive. Den ble trykket som vedlegg til *Morgenbladet* og *Aftenposten* 20. november 1880, men vedlegget er ikke bevart hos Nasjonalbiblioteket. [...] [I 1880 kunne man] fremheve firmaets navn ved å la det stå med latinsk skrift, mens standarden [...] var gotisk. [...] mange nølte ettersom man anså telegrafens telefonen overlegen i forretningslivet. I telegrammet hadde man et gyldig dokument, telefonsamtalen kunne ikke legges frem i retten.” (*Morgenbladet* 6. – 12. november 2009 s. 39) “Mannen som tok æren for at Telenors plikt til å utgi og trykke [telefon-]katalogene ble opphevet, var saksbehandler Sverre Stakkestad i Naturvernforbundet.” (*A-magasinet* 18. mars 2011 s. 56)

I 2007 skrev *Bergensavisen*: “I fjor reserverte 3000 nordmenn seg mot å få tilsendt telefonkatalogen. Nå har tallet økt til hele 168 000. [...] Eniro sender hvert år ut 6 759 600 kataloger, som til sammen veier over 9,2 millioner kilo. - En menings-

måling Naturvernforbundet Hordaland fikk utført tidligere i år viste at bare 35 prosent av de spurte brukte telefonkatalogen sist de lette etter et telefonnummer. De fleste bruker nå telefonkatalogen på nett [...] Eniro viser til undersøkelser gjort av Norsk Gallup i Forbruker og Media-undersøkelsen, som sier at 74,9 prosent av alle nordmenn over 12 år benytter Eniros kataloger minst en gang i løpet av et år.” (her sitert fra <http://www.ba.no/nyheter/article2914946.ece>; lesedato 03.09.13)

Den belgiske krimforfatteren Georges Simenon brukte telefonkataloger for å få inspirasjon til navnene han ga sine romanpersoner (Guise og Neuschäfer 1986 s. 189).

Andre eksempler på kataloger:

Kjartan Fløgstads forfatterskap: Ein digital katalog (1998) – Samlagets cd-rom med teksten til hele Fløgstads litterære produksjon i årene 1968-96, samt bibliografiske opplysninger m.m.

Gerd Woll: *Edvard Munch: Samlede malerier I-IV* (2008)

Kathy Acker, Sibylle Berg, Miranda July et al.: *Cindy Sherman – Untitled Horrors* (2013) – lagd i forbindelse med en utstilling av Sherman-fotografier i Astrup Fearnley Museet

“I forbindelse med Audiatur – Festival for ny poesi, populært kalt Poesifestivalen i Bergen, utgis det hvert år en såkalt katalog med tekster knyttet til festivalens tematikk. Denne gangen [i 2007] har katalogen vokst seg til en gigantisk blokk av skrift, en 830 sider tykk bok med poetisk tekst, bokstaver, koder, debattinnlegg og samtaler om litteratur.” (*Morgenbladet* 30. november - 6. desember 2007 s. 38) Katalogen het i 2007 *Audiatur: Katalog for ny poesi 2007* og var redigert av Paal Bjelke Andersen og Audun Lindholm.

Cappelen Damm ga i 2008 ut *Edvard Munch: Samlede malerier – Catalogue Raisonné*. Det er en flerbinds og 13 kilo tung resonerende katalog, basert på arbeid av blant andre førstekonservator Gerd Woll. “Alle Edvard Munchs malerier er for første gang samlet. Fire bind, stort format med 1700 sider og 2000 illustrasjoner. Pris kr. 3.850,- pr. sett. Selges kun samlet og leveres i kassett. Norsk og engelsk utgave, med kunstbokforlaget Thames & Hudson som internasjonal distributør.” (<https://www.haugenbok.no/Generell-litteratur/Musikk/Edvard-Munch15/I9788204140005>; lesedato 26.09.17)

“Most exhibition catalogues share a number of components particular to them. These may include, in order (more or less) from front to back: a list of the exhibition schedule – including the travel itinerary and the exhibition’s funders and sponsors – which often appears on the copyright page; the Contents page (in cases of multiple contributors to the catalogue entries, this may be the only place where

the full names of authors who wrote catalogue entries are given); the sponsor's statement; lenders to the exhibition (may also appear with the back matter); list of trustees; funders (often given on the copyright page); the director's foreword; acknowledgments, usually listing all the people who contributed money, expertise, writing, or artwork; essay or essays; catalogue entries; chronology; bibliography (possibly including an exhibition history); and index. The catalogue entries themselves have several components: catalogue number; artist, nationality, dates; title of work; where created, date; material/medium; dimensions; signature/inscription information; credit line; accession number; text; provenance, or ex coll.; bibliography, or references; exhibitions, or exhibited; condition; related works; remarks. If short forms are used for the elements of bibliography and exhibitions, then the full information will be found in the overall bibliography at the end of the catalogue." (<http://www.artedit.org/styleguide.htm#exhibitcat>; lesedato 02.09.13)

Det finnes en stjerne katalog med over 100.000 stjerner som befinner seg relativt nær jorda: "The Hipparcos astrometric catalog, containing 118218 stars, is one of the final products of the Hipparcos mission and was released in June 1997. The Hipparcos and Tycho catalogues were constructed under the responsibility of large scientific teams collaborating with the European Space Agency (ESA) from data gathered by the Hipparcos satellite." (<http://tdc-www.harvard.edu/catalogs/hipparcos.html>; lesedato 21.01.13)

Den franske komponisten Olivier Messiaen "imiterte fuglesang i store deler av sitt omfangsrrike verk. Hans "Catalogue d'oiseaux" – Fuglekatalogen – for piano er tre timers lydherming av virkelige fugler: svarttrost, hagesanger, munk, rødstrupe og måltrost [...] For et uøvd øre kan Messiaens musikk høres ut som kaotisk, abstrakt modernisme. Med litt kyndighet gjenkjenner man kreativt plagiat av fuglelyder han og kona Yvonne Loriod noterte i felten." (*Klassekampens* bokmagasin 18. mai 2013 s. 12)

Leanne Shaptons bok *Viktige kunstgjenstander og personlige eiendeler fra Lenore Doolan og Harold Morris' samling, inklusive bøker, moteklær og smykker* (på norsk 2010) "er auksjonskatalogen over levningene fra forholdet mellom Lenore Doolan og Harold Morris. Fotografiene i katalogen viser smykker, kunst og sjeldne møbler som skal auksjoneres bort, men også tilsynelatende verdiløse ting som pysjamaser, post-it-lapper og gamle pocketbøker. Gjennom tingene skimter vi forholdet som har vært, fra det første møtet til den siste avskjeden. En kjærlighets-historie, med all romantikk, krangling og sårhet den innebærer, vokser ut av sporene den har etterlatt seg." (https://www.cappelendamm.no/_skj%C3%B8nnlitteratur/romaner/viktige-kunstgjenstander-og-eiendeler-fra-lenore-doolan-og-harold-morris-samling-leanne-shapton-9788202314712; lesedato 14.01.16)

"Den amerikanske senatoren Rand Paul [...] gjennomførte onsdag en såkalt filibuster – der målet er å snakke så lenge at et forslag i senatet blir utsatt eller avlyst [...] politikere har stått på talerstolen og lest fra telefonkatalogen for å

sabotere et lovforslag.” (<http://www.aftenposten.no/verden/Protestsnakket-i-13-timer-126185b.html>; lesedato 26.04.17)

“Espen Haavardsholm slo i festskriftet til Askildsens 70-årsdag fast at forfatterskapet nesten i sin helhet handler om nære familiekonstellasjoner. Haavardsholm laget følgende katalog over de temaer Askildsen behandlet i sin “diamantharde prosa”: “Sønner og fedre. Brødre. Par som fører hverandre bak lyset. Mødre i sorg. Drepte bikkjer i kjelleren. Livstruende sjukdommer. Antatte gjerningsmenn. Enslige menn som tar med sosiale ofre hjem. Gammel oppmagasinert gift. Hjemmeulykker, arbeidsulykker, trafikkulykker. Gravferder. Lammelser. Fedre og døtre som ikke er på talefot. Ekteskap som er gått i baklås. Smugkicking. Smuglytting. Unge søsken som snakker forbi hverandre. Oldingsøsken som forsøker å unngå hverandre. Familiemedlemmer som, mangfoldige år etterpå, støter sammen på ny. Ensomhet.” ” (*Morgenbladet* 3. – 9. oktober 2014 s. 46-47)

Nikolaj Frobenius’ novellesamling *Alle mine demoner* (2016) inneholder en slags novelle som er en katalogtekst for en museumsutstilling.

Amerikaneren Archer Taylor skrev boka *Book Catalogues: Their Varieties and Uses* (1957).

Alle artiklene og litteraturlista til hele leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>